

Child's Emotional Abuse

Çocuğa Yönelik Duygusal İstismar

İlker BASKAK^{(1), (*)}

ABSTRACT

Child abuse is defined as intentional or unintentional behavior by an adult that negatively affects a child's health and development. Child abuse with its complex causes and serious consequences is a public health problem that threatens children's health significantly. On the other hand, emotional abuse is a type of abuse that is defined as any action that may cause the child to be deprived of the affection and attention they need. It is a type of abuse that is difficult to detect because of reasons such as this type of abuse is usually experienced within the family and the negative consequences do not appear immediately. This difficulty causes the deepening of the trauma and the long-lasting effects of the psychological damage it creates. Emotional abuse has many different negative effects on the child, including physical, psychological, and developmental. In order to minimize these effects, professionals such as teachers, pediatricians, nurses, psychologists, child development specialists, and social workers should carry out multidisciplinary studies. Because it is necessary to prevent emotional abuse in order to raise healthy individuals in all aspects and to build a healthy society

Keywords: Child, Abuse, Neglect, Emotional Abuse, Emotional Neglect

ÖZET

Çocuk istismarı, çocuğun sağlığını ve gelişimini olumsuz yönde etkileyen, bir yetişkin tarafından uygulanan, kasıtlı veya kasıtlı olmayan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Çocuk istismarı karmaşık nedenleri ve ciddi sonuçlarıyla birlikte çocuk sağlığını önemli derecede etkileyen bir halk sağlığı sorunudur. Duygusal istismar ise çocuğun ihtiyacı olan sevgi ve ilgiden mahrum bırakılmasına neden olabilecek tüm eylemler olarak tanımlanan bir istismar türüdür. Bu istismar türünün genellikle aile içinde yaşanması ve olumsuz sonuçlarının hemen ortaya çıkmaması gibi nedenlerden dolayı duygusal istismar fark edilmesi zor bir istismar türüdür. Bu zorluk yaşanan travmanın derinleşmesine ve yarattığı psikolojik hasarın etkisinin uzun sürmesine neden olmaktadır. Duygusal istismarın çocuk üzerinde fiziksel, psikolojik ve gelişimsel olmak üzere birçok farklı olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerin en aza indirilmesi için öğretmenler, çocuk doktorları, hemşireler, psikologlar, çocuk gelişim uzmanları ve sosyal hizmet uzmanları gibi meslek çalışanlarının disiplinler arası çalışmalar yürütmesi gerekmektedir. Çünkü her yönüyle sağlıklı bireylerin yetişebilmesi ve sağlıklı bir toplumun inşası için duygusal istismarın önlenmesi gerekmektedir

Anahtar Kelimeler: Çocuk, İstismar, İhmal, Duygusal İstismar, Duygusal İhmal

* Responsible Author/Sorumlu yazar

¹ Arş. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ilkerbaskak@mu.edu.tr.
 0000-0003-1731-2484

Article History/Makale Tarihi:

Received/Teslim :13.01.2023
Accepted/Kabul :04.03.2023
Published/Yayımlama :30.03.2023

Cited/Atf:

Baskak, İ. (2023). Çocuğa Yönelik Duygusal İstismar, *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 61-72

Copyright/Telif Hakkı

Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC)'nin hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

GİRİŞ

Bir çocuğun ruhsal yapısının ve kişiliğinin temelleri doğumundan itibaren ailesiyle kurduğu etkileşimler sonucu şekillenir. Çocuk, ebeveynlerine beslenme ve bakım yönünden muhtaç olduğu kadar ilgi ve sevgi yönünden de muhtaçtır (Bayhan, 1998). Çocuk ihtiyacı olan sevgi ve ilgiyi yetiştirdiği aile ortamında ne derecede karşılayabilirse sosyal ilişkilerini düzenleme ve topluma uyum sağlama konusunda o derecede yeterli ve yetenekli olacaktır. Bu yüzden çocukların yetiştiği ortam, ebeveynlerinin ve çocuğun etrafındaki diğer kişilerin onlara karşı olan tutumları ve davranışları çocuğun kişilik gelişiminin sağlıklı olması konusunda önemli birer faktördür. Çocuğun yaşamının ileriki dönemlerinde davranışlarının tutarlı olması, çevresi ile arasında sağlıklı bir iletişimin

gerçekleşebilmesi çocukluk dönemindeki yaşamı ile bağlantılıdır. Ayrıca bir bireyin sağlıklı, başarılı ve üretken bir hayat sürebilmesi de sağlıklı çocukluk dönemi geçirmesi ile ilişkilidir.

Çocukluk döneminde yaşanan istismar vakası çocukların o anki ruhsal ve fiziksel bütünlüklerini tehlikeye atmakla kalmayıp yaşamlarının sonraki dönemlerini de etkilemesinden dolayı toplumun tamamını ilgilendiren bir halk sağlığı sorunu olarak nitelendirilebilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (2020) çocuk istismarını “çocuğun sağlığını, fiziksel gelişimini olumsuz yönde etkileyen, bir yetişkin, toplum veya ülkesi tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar” olarak tanımlamaktadır. Polat (2007) tarafından ise kasıtlı ya da kasıtlı olmayarak çocuğa yönelik kötü davranışlar sergilenerek, çocuğun doğuştan hakkı olan bakım ve ilgiden mahrum bırakılması sonucu beklenen büyüme ve gelişimi gösterememesine yol açacak tüm tutum ve davranışlar olarak tanımlanmıştır. Ancak çocuğun maruz kaldığı hangi davranışın istismar olarak değerlendirileceği hangi davranışın ise istismar kapsamında değerlendirilemeyeceği içinde yaşanan toplumun kültürel değerleri, inançları ve yargıları ile yakından bağlantılıdır. Çocuğa yönelik yaklaşımlarda toplumlar birbirinden farklı algılama biçimlerine sahip olduğundan dolayı çocuk istismarını tanımlamaya çalışırken kültürel farklılıkları tanıma dâhil etmemek eksik bir tanıma yol açacaktır. Bu yüzden Parke ve Collmer (1975) çocuk istismarını, kültürel normlarla ters düşen çocuk yetiştirme davranışlarının sonucunda çocukta kaza harici meydana gelen yaralanma süreçleri olarak tanımlamışlardır. Fakat tanım ne olursa olsun çocuğa yönelik eylemlerin istismar teşkil edip etmediğine failin niyetine göre değil, eylemin çocuk üzerinde bıraktığı etkiye göre karar verilmelidir.

Çocuk istismarının tarihi eski olmasına rağmen insanların bu konuya olan ilgisi dünya genelinde son yüzyılda artmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanıp 1989 yılında imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi istismar konusunda çocukları koruyan en önemli adımlardan biridir. Sözleşmenin 19. maddesi sözleşmeyi imzalayan devletlere çocuğun bakımını sağlayan bireylerden gelecek her türlü kötü muameleye karşı çocuğu korumayı bir sorumluluk olarak yüklemiştir (Öztürk, 2007). Çocuk Hakları Sözleşmesinde istismardan korunma kavramının özellikle yer alması imzacı devletleri çocuğa yönelik istismar vakalarının önüne geçmeleri için harekete geçirmiştir. Fakat çocukları kötü muameleden korumaya yönelik adımların atılmasını sağlayacak bakış açısına sahip olana kadar yüzyıllar boyunca birçok çocuk istismar mağduru olmuş ve devletler bunu önlemek için pek az önlem almıştır. Örneğin, tarih boyunca sağlıklı olmayan çocuklar öldürülmüş ya da bazı çocuklar ilahi güçler için kurban edilmiştir. Antik Yunan’da babaya çocuğuna kötü muamele gösterme ve hatta isterse öldürebilme hakkı tanınmıştır. Çin, Hindistan ve Peru’da yeni doğan bebeklerin meşru olup olmadığı ve yaşamak için yeterince güçlü olup olmadıkları nehire bırakılarak test edilmekte idi. Bu testten geçemeyen bebeklerin yaşamayı hak etmedikleri düşünülmekteydi (Öztürk, 2007).

Çocuk istismarı maalesef günlük yaşamda sık rastlanan ancak birbirinden karmaşık nedenleri ve ciddi sonuçlarıyla birlikte çocuk sağlığını ciddi bir şekilde tehdit eden, tıbbi, hukuki ve psikososyal yönleri olan bir sorundur. Çocuk istismarı, çocuğun sağlığına ve refahına zarar vermekte çocuğun hayatı boyunca üzerinde taşıyacağı izler bırakmaktadır. İstismar çocuklarda depresyon, davranış bozuklukları, öğrenme güçlükleri, alkol ve madde bağımlılığı, kendine zarar verme davranışı, konuşmada gecikme, akademik başarısızlık, düşük öz saygı ve gelecek beklentilerinin düşük olması gibi sorunlara yol açmaktadır (Güler, Uzun, Boztaş, ve Aydoğan, 2002). Çocuk istismarı, istismarın tekrarlanma olasılığının yüksek olması, failin genellikle çocuğun yakınlarından biri olması ve çocuk üzerinde hayatının tamamını etkileyecek izler bırakıyor olması nedeniyle aşılması çok güç bir travma türüdür. İstismarın birçok biçimde gerçekleşmesi ailelerin yanı sıra sosyal kuruluşları, yasal sistemleri, eğitim sistemini, iş alanlarını yani toplumun genelini etkileyen bir halk sağlığı sorunu olmasına neden olmaktadır.

Bu makalenin amacı çocuklara yönelik duygusal istismarın etkilerini anlamak, bu konuda yapılan araştırmaları ve edinilen bilgileri derlemek, bu istismarın nedenlerini ve risk faktörlerini incelemek, çocukların bu tür istismardan korunmaları için alınabilecek önlemleri ele almak, profesyonellerin ve toplumun bilinçlendirilmesine katkı sağlamaktır. Makale, çocukların duygusal istismara uğramasının ciddi sonuçlarına dikkat çekerek, bu konuda farkındalık yaratmayı, istismarın önlenmesi için etkili stratejileri ve tedavi yöntemlerini tartışmayı amaçlamaktadır.

1. DUYGUSAL İSTİSMAR

İstismar vakalarından bahsedilmesi insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen çocuk istismarının bir problem alanı olarak tanımlanıp bilimsel literatürde yer almaya başlaması 1860’lı yıllara

dayanmaktadır. Tıbbi anlamda çocuk istismarının ilk tanımı 1860 yılında Fransız Adli Tıp Profesörü AmbresTardieu tarafından yapılmıştır (Kütük ve Bilaç, 2017). Tardieu fiziksel ve cinsel istismardan kaynaklanan çocuk ölümlerini inceleyerek çocuk istismarına dikkat çekmiş ve çocuk istismarının kavramsallaştırılmasına katkı sağlamıştır. Henry Kempe ise 1962 yılında çocuk istismarını, çocuğa bakım vermektan sorumlu kişiler tarafından çocuğun şiddet görmesi olarak açıklayıp ilk olarak fiziksel ardından da cinsel istismar konusunu ele alan çalışmalar yaparak alanyazına katkıda bulunmuştur (Topçu, 1997).

İstismar türleri arasında tanımı üzerine en çok tartışmanın döndüğü istismar türü duygusal istismardır. Garbarino (1978) duygusal istismarı, çocukların benlik saygısını geliştirmeye ve sosyal ilişkiler kurmasına engel olan tutum ve davranışlar olarak açıklarken, Runyan, Wattam, Ikeda, Hassan, ve Ramiro (2002) da çocuğun gelişiminin ve sahip olduğu yeteneklerin üstünde davranışlarda bulunmasını beklemek olarak açıklamaktadır. O'Hagan (2006) ise tanımın içine zaman kavramını da dâhil ederek bir davranışın duygusal istismar olarak nitelendirilebilmesi için davranışın belli bir süre tekrarlanması gerektiğini öne sürmüştür. Duygusal istismar kısaca çocuğun bakımına ve duygusal bütünlüğüne zarar veren her türlü eylem olarak tanımlanabilir (Acehan vd., 2013).

Duygusal istismar literatüre ilk olarak 1974 yılında ABD kanunlarında "mental hasar" kavramıyla girmiştir. 1983 yılında Uluslararası Çocuk ve Gençlerin Psikolojik İstismarı Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferansta 8 ülke ve farklı disiplinlerden katılan uzmanlar tarafından daha kapsayıcı bir duygusal istismar tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre duygusal istismar, çocuk veya gençlerin duygusal açıdan kötüye kullanılması, toplumsal norm ve bilimsel kriterlere göre psikolojik açıdan zarar verici olduğu belirlenen davranışlarda bulunmaktır. Bu davranışlar çocuk veya gencin üzerinde yaş, statü, bilgi ve pozisyon gibi özellikleriyle üstünlük sağlayan kişi ya da kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu davranışlar çocuğun gelişimine davranışsal, fiziksel, duygusal ve bilişsel yönde zarar vermektedir (S. N. Hart, Brassard, Binggeli, ve Davidson, 2002).

Cinsel ve fiziksel istismarın sonuçları duygusal istismara da neden olabileceği için duygusal istismarın diğer istismar türlerini kapsadığı söylenebilir. Diğer bir ifadeyle duygusal istismar çocuğa yönelik kötü muameleleri kapsayan şemsiye bir kavramdır (Erkman, 1991). Bu yüzden duygusal istismar, diğer istismar türlerinin merkezi olarak düşünülebilir (Iwaniec, Larkin, ve Higgins, 2006). Buna ek olarak duygusal istismar diğer istismar türleriyle birlikte görülebildiği gibi diğer istismar türleri olmadan da görülebilir (Gemalmaz, 2002). Çocuğa yönelik duygusal istismarı üç grupta ele almak mümkündür. İlk grupta, çocuğa psikolojik açıdan hasar veren durumlar vardır. İkinci grupta, çocuğun zihinsel, sosyal, davranışsal ve duygusal gelişim boyutlarından birini veya birçoğunu engelleyen davranışlar bulunmaktadır. Son grupta ise, çocuğun özgüvenini, başarısını, yeteneğini ve aidiyetini olumsuz yönde etkileyen davranışlar yer almaktadır (Cansız, 2021).

Fiziksel ve cinsel istismar, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenmiş, düşük gelir seviyesine sahip çocuklarda daha çok görülmesine rağmen duygusal istismar söz konusu olduğunda bu istismar türüne toplumun her kesimine ait çocuklarda rastlanabilmektedir. Gelir seviyesi düşük olan ailelerde görülebildiği gibi gelir seviyesi yüksek ailelerde ve eğitim hayatını özel okullarda sürdüren çocuklarda da duygusal istismar vakaları görülebilmektedir (Tektimur, 2022). Güler ve arkadaşları 2002 yılında 143 aile ile gerçekleştirdiği çalışmalarında çocukların %93'ünün anneleri tarafından istismara uğradığını bulgulamışlardır. Çalışmada katılımcıların %81.1'inin annesi tarafından sevgi görmediği, %77.6'sının odasına kapatıldığı, %8.4'ünün üzerine ev kapısının kilitletiği ve %2.1'inin ise ayaklarının bağlandığı ortaya çıkmıştır (Güler vd., 2002). Ayrıca çalışmaya katılan 7-14 yaş arasındaki kız çocukları sırasıyla en çok arkadaşları, öğretmenleri, babaları ve anneleri tarafından duygusal istismara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (Kütük ve Bilaç, 2017). Ülkemizde gerçekleştirilen başka bir çalışmada çocuklarını azarlayan ebeveynlerin %74'ünün duygusal istismar davranışında bulduklarını fark etmedikleri sonucuna varılmıştır (Cansız, 2021). Çalışmada bu davranışta bulunan ebeveynlerin çoğu bu davranışın çocuğa zarar vermediğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Türkiye İstatistik Kurumu ile Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından 2006 yılında yapılan Aile Yapısı Araştırması'nda annelerin çocuklarına verdikleri cezalar değerlendirilmiştir. Araştırmaya göre annelerin verdiği cezaların %81'i azarlama, %36'sı dövme, %10'unun ise odaya kapatma olduğu görülmüştür (Derelioğlu, 2018). Bu tür ceza davranışları istismar çerçevesinde ele alındığında bir disiplin uygulamasından ziyade istismar davranışı olarak

değerlendirilmektedir. Fakat bu cezaları uygulayan ebeveynlerin bu davranışları birer istismar olarak nitelendirmemesi çocukların uğradığı istismarın yıllar boyunca sürmesine neden olabilmektedir.

Trickett ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği bir çalışmada çocukların yarısının birden çok türde istismara maruz kaldıkları bulunmuştur (Trickett, Mennen, Kim, ve Sang, 2009). Fiziksel istismar vakalarının %90'ında aynı zamanda duygusal istismarın da olduğu bilinmektedir (Yücel, 2016). Ancak alanyazında gerçekleştirilen klinik çalışmalar fiziksel bir bulgu olmamasına rağmen duygusal bir istismarın gerçekleşmiş olabileceğini de ortaya koymaktadır (Shepard ve Campbell, 1992). Örneğin, Çocuk İstismarı Araştırma grubu 18 aylık dönemde psikiyatri polikliniklerine başvuran çocukları (n=32) incelediği çalışmada istismara uğramış çocuk oranının %36 olduğunu bulgulamıştır. Çalışmada istismar vakalarının %85'inin duygusal istismar olduğu bulunmuştur. Bu çalışma haricinde de ülkemizde yürütülen başka bir çalışmada çocuk koruma birimine başvuran 215 olguda %21,4 oranında duygusal istismar vakasına rastlanmıştır (Örsel vd. 2011). Çocukluk travmasının yaygınlığını araştıran bir çalışmada da duygusal istismar oranı %55,6 olarak bulunmuştur. UNICEF ile birlikte 61 şehirde 1328 evde 7-18 yaş arasındaki 1186 çocukla (%54 kadın, %46 erkek) yürütülen "Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet" çalışmasında, duygusal istismar oranı %49 olarak bulunmuştur (TCBS, 2010).

Duygusal istismar, istismarın bir alt türü olduğu gibi duygusal istismarın da alt türleri mevcuttur. Bunlar; çocuğun yok sayılması olarak tanımlanan reddetme/yok sayma, çocuğun sık sık tek başına bırakılması olan yalnız bırakma/izole etme, çocuğu kendinden mahrum bırakmakla tehdit etmek olarak tanımlanan korkutma/yıldırma, çocuğun bir suçun unsuru olmasını teşvik etmek olan suçta yöneltme/itme olarak sıralanabilir.

1.1.Reddetme/Yok Sayma

Reddetme/yok sayma duygusal istismarın bir alt türü olup anne babanın çocukla sağlıklı bir bağlanma geliştirmede olduğu durumdur. Bu durumda istenmediği çocuğa farklı yöntemlerle söylenir ve hissettirilir. Çocuk ebeveynleri tarafından alay konusu olur, lakap takılır, aşağılanır. Çocuk haksız yere sürekli eleştiriyeye maruz kalır. Anne baba fiziksel olarak çocuğun yanında olmasına rağmen duygusal olarak bunu hissettirmez. Çocuğa karşı soğuk davranış gösterip çocuğun ihtiyacı olan sevgi ve şefkati ona sunmazlar. Sonuç olarak reddetme/yok sayma durumu, çocuğun ayrı bir birey olarak muamele görmemesi, başarılarının, kişiliğinin yok sayılması, hiçbir işe yaramadığının hissettirilmesi (Glaser, 2011; S. N. Hart ve Brassard, 1987).

1.2.Yalnız Bırakma/İzole Etme

Duygusal istismarın türlerinden biri olan yalnız bırakma/izole etme çocuğun yaşlarıyla vakit geçirmesinin, etkinliklere katılmasının engellenip yalnızlığa itilmesidir. Bu durumda çocuk genellikle odasına veya başka alanlara kapatılarak cezalandırılmaktadır. Yalnız bırakma/izole etme, çocuğun arkadaş edinmesinin engellenmesi veya arkadaş gruplarıyla ortak aktivitelerde bulunmasının önüne geçilmesi olarak özetlenebilir (Glaser, 2011; S. N. Hart ve Brassard, 1991).

1.3. Korkutma/Yıldırma

Ebeveynin; tehdit, azarlama, suçlama, aşağılama, gözünü korkutma gibi kötü muamelelerle çocuğun korku dolu bir ortamda yaşamasına neden olması korkutma/ yıldırma türü duygusal istismar olarak tanımlanmaktadır (Doruk, 2011). Çocuğun bir davranışı sergilemesi ya da sergilememesi için "beni üzersen ölürüm, seni üvey anneye veririz, seni bırakırım, annesiz-babasız büyürsün" gibi söylemlerin kullanılması korkutma/yıldırma istismar türünün temel özelliğidir (Kavas, 2021). Bu tarz tehditler çocuğun hem suçluluk hissine kapılmasına hem de güvensiz bir ortamda yaşamasına neden olmaktadır.

1.4. Suça Yöneltilme/İtme

Bu istismar türünde ebeveynler çocuğun madde ya da alkol kullanmasına, şiddet içeren davranışlara katılmasına veya şahit olmasına müsaade etmekte ya da bu davranışları teşvik etmektedir (S. N. Hart ve Brassard, 1987). Ebeveynleri tarafından bir çocuğun çevresine şiddet uygulamasına izin verilmesi ya da bu tarz davranışlarının pekiştirilmesi, çocuğun suça itilmesi ya da buna zemin hazırlanması suça yöneltilme/itme istismar türünün varlığını gösteren tutumlardır. Çocuğa karşı gösterilen aşırı hoşgörü ile çocuğun olumsuz davranışlarının görmezden gelinmesi çocuğun sağlıklı davranış örüntüleri geliştirmesini engelleyecektir (Cicchetti, 1993). Çocuğa iyi kötü ayrımının

öğretilmemesi de bu istismar türü altında yer almaktadır. Genel olarak çocuğun içinde yaşanan toplum normlarına ve yasalara aykırı davranışlarına göz yumulması veya çocuğun bu davranışları göstermesinin teşvik edilmesi suça yöneltme/itme istismar türü olarak adlandırılmaktadır.

2.DUYGUSAL İSTİSMARI FARK ETMENİN ZORLUĞU

Çocuğa yönelik duygusal istismarı tanımlamak çocuğu bu istismar türünden korumanın ilk adımı olarak düşünülebilir. Bu yüzden bu tanımlamanın çocuğun hem fiziksel hem zihinsel hem de duygusal gelişimi göz önünde bulundurularak yapılması gerekmektedir (Oral vd., 2001). Cinsel ve fiziksel istismar adli ve tıbbi sistemler içerisinde net olarak tanımlanmış olmasına rağmen, çocuklara yönelik duygusal istismarın adli ve tıbbi sistemler içerisinde tanımlanması ve fark edilmesi konusunda eksiklikler vardır. Maalesef fiziksel istismarın her türüsü esasında içerisinde duygusal istismarı da barındırmaktadır. En az fiziksel istismar kadar mağdurun hayatını olumsuz etkilemesine rağmen bulgularının daha gizli olmasından dolayı duygusal istismarı belirlemek zordur (Cirit, 2015). Duygusal istismarın tanımındaki muğlaklığın da etkisiyle bireyler duygusal istismar uygulayıcısı ya da mağduru olduklarının farkında olmayabilmektedir. Annenin çocuğuna aşırı düşkün olması, çocuğuna özgürlük tanımayan ve üstlenebileceğinden fazla sorumluluk yükleyen baba, kız çocuklarının eğitim alma hakkını engelleyen aileler, haksız yere çocukları ve gençleri suçlayan kurumlar vb. duygusal istismarın fark edilmeyen ama günlük hayatın içinde var olan yansımalarıdır. Ayrıca alay etme, değer vermeme, lakap takma, sık sık eleştirme, yoğun baskı kurma, kardeşler arasında ayırım gözetme gibi ailelerin çoğunda görülen davranışlar da duygusal istismar olarak nitelendirilmektedir (Köknel, 2001).

Çocuğa yönelik duygusal istismar günden güne artan bir olgu olmasından dolayı ev ve okul ortamında hem bir risk hem de bir problem kaynağı oluşturmaktadır. Çocuğun yaşı ve içinde bulunduğu gelişim dönemi çocuğun yaşadığı duygusal istismarın etkilerini farklılaştırmaktadır. Çünkü duygusal istismardan kaynaklanan olumsuz sonuçlar istismar mağdurunun olayı nasıl algıladığı ve değerlendirdiği ile yakından ilgilidir. Bu değerlendirmenin en önemli belirleyicilerinden biri de kültürel ölçütlerdir (Erkman, 1991; Yavuzer, 2003). Çocuk yetiştirme tarzlarının kültürden kültüre farklılık göstermesi ve toplumun çocuğa yönelik kötü muameleyi farklı algılamasından dolayı duygusal istismarın kavramsallaştırılmasında zorluklar yaşanmaktadır (Derelioğlu, 2018).

“Duygusal istismar durumunun tanımlanmasında şu beş basamaktan söz edilmektedir:

- Duygusal yanıtızlık ve ihmal,
- Çocuğa karşı olumsuz ve yanlış tutumlar,
- Çocuğun gelişimiyle ilgili uyumsuz beklenti ve davranışlar,
- Çocuğun kişilik ve ruhsal sorunlarını fark edememe,
- Çocuğun sosyal uyumunu başlatacak yönergeleri sağlayamama” (Öztürk, 2007).

Eğer yetişkinlerin davranışlarından dolayı çocuğun fiziksel, zihinsel, psikososyal ve duygusal gelişiminde o an ya da ilerleyen zamanlarda bir duraklama ya da engelleme oluyor ise bu davranışlara duygusal istismara yol açan davranışlar denilmektedir. Bu davranışların göstergeleri Veltkamp ve Miller (1994) tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

- “Aşırı benimseyici, kabul edici davranış
- Girişilmiş intihar, intihar davranışları ya da girişimleri
- Alışkanlık haline gelmiş bozukluklar (tırnak yeme, saç çekme gibi)
- Davranış bozuklukları
- Uyku bozuklukları (kâbus, uykusuzluk) Engellenmişlik (başkalarından korkma, kendini ifade etme korkusu)
- Saplantılar (başkalarını memnun etme düşüncesinin kafaya takılması, mükemmel olmaya çalışma)
- Amaç ya da yönlenme eksikliği, hedef yokluğu
- Depresyon, üzünlük, umutsuzluk, çaresizlik uygusu
- Genellikle geceleri görülen ve çocuğun sakinleştirilemediği gece korkuları ve panik hali
- Karanlıktan, insanlardan aşırı korkma
- İticilik, zayıf davranış kontrolü
- Kendine zarar verici davranışlar

- Hiperaktivite (Velkamp ve Miller, 1994)”

Birçok ruhsal ve davranışsal problemin nedeni duygusal istismar olabilir. Ancak duygusal istismarın büyük çoğunlukla aile içinde gerçekleşmesi, bir disiplin yöntemi olarak görülmesi, sonuçlarının kısa sürede ortaya çıkmaması ve bu yüzden ortaya çıkan olumsuz sonuçlarla istismar arasındaki bağın kurulamaması duygusal istismarın fark edilmesini zorlaştırmaktadır.

3. DUYGUSAL İSTİSMARIN RİSK FAKTÖRLERİ

Çocuğa yönelik duygusal istismarın risk faktörlerini bilmek, bu alanda çalışan meslek elemanlarının duygusal istismarı fark edebilmelerini ve uygun müdahale programını planlayıp uygulayabilmelerini kolaylaştıracaktır. Duygusal istismarın birçok risk faktörü bulunmaktadır. Bu faktörler birbirinden farklı boyutlarda ve değişik türlerde olabilmektedir. Risk faktörleri tek başlarına çocuğun duygusal istismara maruz kalma ihtimalini arttırdığı gibi birbirleriyle etkileşime girerek de çocuğun duygusal istismara maruz kalma ihtimalini daha fazla arttırabilmektedir. Örneğin madde bağımlısı bir ebeveynin varlığı çocuğun duygusal açıdan örselenme ihtimalini arttıran bir faktördür. Öte yandan tek ebeveyn ile büyüyen çocukların da duygusal istismar yaşama ihtimalleri diğer çocuklara oranla daha yüksektir. Bu iki faktör bir arada var ise o çocuğun duygusal istismara maruz kalma ihtimali katlanarak artmaktadır.

3.1.Aileye Ait Risk Faktörleri

Duygusal ihmal ve istismar çoğunlukla çocuğun, ebeveynleri özellikle anneleri ile olan ilişkide yaşanan bir durum olduğundan bu konuda yapılan çalışmalar genelde annelerle yürütülmektedir (Wilson, Kuebli, ve Hughes, 2005). Yapılan çalışmalarda duygusal istismar uygulayan annelerin kendilik algılarında, dürtü kontrollerinde ve kişiler arası ilişkilerinde önemli problemler yaşadıkları saptanmıştır (Wilson vd., 2005). Bu annelerin özgüven seviyeleri düşüktür, problem çözme yetenekleri zayıftır ve bu anneler geçmişlerinde istismar deneyimleri yaşamış olabilirler. Ayrıca, çocukların gelişimi, davranışları ve duygusal tepkileri konusunda gerçekçi olmayan beklentileri vardır ve hem zihinsel hem duygusal açıdan donuk özelliklere sahiptirler. Bunların yanı sıra, farkındalık düzeyleri de düşüktür (Wilson vd., 2005).

Ayrıca, doğumdan sonra anne ve bebek arasında güvenli bağlanmanın kurulamamış olması, annenin post-partum sendromu yaşamaması gibi ebeveyn çocuk arasındaki iletişimin sağlıklı bir şekilde kurulmasına engel olabilecek her türlü faktör, çocuğun ihtiyacı olan sevgi ve ilgiyi almasını engelleyeceği için çocuğun duygusal açıdan istismara uğrama ihtimalini arttırmaktadır (Cansız, 2021). Duygusal istismarın faili olan anneler, çocuklarının güven ihtiyacını karşılayamamakta ve yardım ihtiyaçlarını yeteri kadar giderememektedirler. Çocuklarına karşı düşmanca bir tavır takınarak onları devamlı eleştirip alay eden davranışlarda bulunabilmektedirler. Duygusal olarak çocuklarından uzaktırlar. Duygusal istismarın uygulayıcısı olan annelerin kişilik özellikleri incelendiğinde, kendi ebeveynlerinden çok az destek gören ya da yalnız olan kişiler oldukları, toplumsal alandan uzak kişiler oldukları, öz saygılarının düşük olduğu, çocukluk çağlarında yeterli ilgiyi ve sevgiyi görmedikleri fark edilmiştir (Iwaniec vd., 2006). Annenin yaşı da duygusal istismar vakalarında önemli risk faktörlerinden biridir. Bireylerin çok genç yaşta anne olmasının, çocuğa karşı istismar uygulama oranını arttırdığını ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Bilir, Ari Dönmez, ve Güneysu, 1991; Kars, 1996). Ayrıca annenin zihinsel açıdan yetersiz olması ve nörolojik rahatsızlıklarının bulunması da duygusal istismar için önemli risk faktörlerindedir. Ebeveynlerden bir diğeri olan babaya ait risk faktörlerini incelediğimizde ise babanın saldırgan tavırlara sahip olmasının, suç kaydının bulunmasının, aile içi şiddet geçmişinin olmasının çocuğa yönelik duygusal istismar uygulama ihtimalini arttıran faktörler olduğunu görülmektedir (Iwaniec vd., 2006). Bunlara ek olarak eğitim düzeylerinin düşük olması ebeveynlerin her ikisi açısından bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır (Bilir, Ari, Dönmez ve Güneysu, 1991; Kars, 1996).

Anne ve baba rollerini üstlenebilecek olgunluğa gelmeden çocuk sahibi olmanın, yaşamının erken dönemlerinde istismara maruz kalmanın, anne ve/veya babada kişilik bozukluklarının ya da nörolojik rahatsızlıkların bulunmasının, ebeveynlerin kendi yaşamlarındaki sevgisizlik hissini tatmin etmek için çocuk sahibi olmasının, evlilikte yaşanan sorunların, çocuğun sağlıklı gelişimine uygun bir ev ortamının olmamasının çocukların duygusal olarak istismar edilmesine yol açabildiği bilinmektedir (Cansız, 2021). Bunlara ek olarak anne-babadan birinin ya da her ikisinin madde bağımlısı

olmasının, çocuğun duygusal istismara uğrama olasılığını hem doğrudan hem de aile dinamikleri üzerindeki dolaylı etkilerinden dolayı arttırdığı bulunmuştur (Wolock ve Magura, 1996).

Düşük sosyo ekonomik düzeye sahip olmak, ailenin alkol ve madde bağımlılığı yaşayan kişilerden oluşması ve düşük eğitim seviyesi duygusal istismara zemin hazırlayan risk faktörlerinden diğerleridir (Thornberry vd., 2013). Ayrıca ailenin yaşadığı ölüm, işsizlik, geçimsizlik, hastalık ve ayrılık gibi aile içi krize neden olabilecek durumlar da çocukların istismara maruz kalma ihtimalini arttırmaktadır (Kars, 1996). Çocuğun duygusal istismara maruz kalması konusundaki risk faktörlerinden biri de aile yapısıdır. Geniş ailelerdeki mahrem alan yetersizlikleri, aile üye sayısının fazla olmasından dolayı çocuğa gösterilen sevgi ve ilgideki azalma, geniş ailelerde duygusal istismar yaşanma riskini çekirdek ailelere göre arttırmaktadır (Oral vd., 2001). Çünkü geniş ailelerde çocuğa yeterli zaman ayıramama, göz kulak olamama, çocuk açısından evde çok fazla otoritenin bulunması ve çocuğun bu otoritelerin tamamına uygun davranmaya çalışması, çocuğun "ideal çocuk" olmak için fazlasıyla zorlanmasına neden olabilmektedir.

3.2. Çocuğa Ait Risk Faktörleri

Çocukların bazı özellikleri anne babalarının onlara duygusal istismar uygulama riski arttırabilmektedir. Örnek olarak, anne babanın çocuğuna dair cinsiyet, fiziksel görünüm, kişilik özelliği gibi beklentilerini karşılamayan çocukların istismar edilme oranları daha yüksektir (Oral vd., 2001). Çocuğa ait risk faktörlerinin varlığından bahsetmek, çocuğu maruz kaldığı duygusal istismarın bir sorumlusu yapmamaktadır. Hiçbir çocuk uğradığı istismarın suçlusu olarak düşünülmemelidir. Ancak bazı risk faktörlerini taşıyan çocuklara ebeveynlik yapmak daha zor olabilmektedir. Çocuğa ait risk faktörleri genellikle çocuğun alması gereken bakım ve ilgiyi arttıran faktörlerdir. Örneğin, çocuğun zihinsel veya fiziksel açıdan engelli doğması, prematüre veya düşük doğum ağırlıklı doğması, kronik bir rahatsızlıktan muzdarip olması, zor bir mizaca sahip olması, hiperaktivite gibi davranışsal bozukluklar yaşaması çocuğa ait risk faktörleri olarak sayılabilir (Krug, Mercy, Dahlberg, ve Zwi, 2002).

Çocuklarını istismar eden aileler açısından konuyu ele alan bir çalışmada (Cansız, 2021) aileler; şımarık davranışlar gösteren, büyüklerine saygı göstermeyen, çok fazla ısrar eden, bir şeyler saklayan, izin almadan hareket eden çocukların kötü muameleye maruz kaldığını belirtmiştir. Ülkemizde gerçekleştirilen bir çalışmada (Kara, Biçer, ve Gökalp, 2004) da kız çocuklarının anne babaları tarafından duygusal açıdan istismar edilme riskinin erkek çocuklara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca Oral vd. (2001) ebeveynlerin; çocuğun mizacı, zihinsel özellikleri ve akademik başarısı gibi nedenlerden dolayı hayal kırıklığına uğrayıp çocuklarına duygusal istismar uygulama ihtimallerinin arttığını belirtmiştir. Bunlar haricinde zekâ gelişiminde geri kalan, erken doğumdan dolayı kuvüze alınan ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların anne babaları tarafından duygusal istismara uğrama ihtimallerinin arttığı bilinmektedir (Bilir vd., 1991; Kars, 1996).

3.3. Çevreye Ait Risk Faktörleri

Duygusal istismar içinde yaşanan toplumun kültürü ve yaşayış biçimi ile yakından ilgilidir. Bir kültürde duygusal istismar olarak nitelendirilen bir davranış başka bir kültürde sorunlu bir davranış olarak algılanmayabilir. Örneğin bir çocuğun kaç yaşından itibaren evde tek başına kalabileceği ya da kardeşlerin kaç yaşından itibaren birbirlerine göz kulak olabileceği kültürel normlarla belirlenmektedir. Toplumda fiziksel müdahalenin bir disiplin tekniği olarak algılanması ve ebeveynlerin zaman zaman ihtiyacı olan sosyal destekten mahrum kalması çocuğa yönelik duygusal istismar riskini arttıran çevresel faktörlerden bazılarıdır (Harvey, Garcia-Moreno, ve Butchart, 2007). Bu faktörler haricinde boşanmış ailelerin kendi çevrelerinden ya da kurumsal yapılardan yeterli desteği alamaması da duygusal istismarı tetikleyen çevresel faktörlerdendir (Evinç, 2011). Duygusal istismar vakaları toplumun birbirinden farklı ekonomik, sosyal ve eğitim seviyelerine ait kesimlerde görülebilmektedir. Buna rağmen toplumun geri kalanından izole olmuş işsizlik ve suç oranlarının yüksek olduğu yoksul kesimde daha fazla olduğu düşünülmektedir (Garbarino, Eckenrode, ve Barry, 1997). Çünkü yoksulluk ile sosyal destek sistemlerine erişim oranı arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Bu ilişkinin sonucunda da sosyal destek sistemlerine erişememek kişiler üzerindeki stresi yükseltip istismar oranlarının da artmasına neden olabilmektedir.

4. DUYGUSAL İSTİSMARIN SONUÇLARI

Duygusal istismarın mağdur üzerinde fiziksel, psikolojik ve gelişimsel olmak üzere birçok farklı sonucu bulunmaktadır.

4.1. Psikolojik Sonuçlar

Çocukluk çağında yaşanan her türlü istismar çocukta derin izler bırakmakta, çocuğun çevresini tehlikeli, güvenilmez olarak algılamasına ve savunmasız hissetmesine neden olmaktadır. Diğer istismarların sonuçları bazı durumlarda zamanla geçmesine rağmen duygusal istismar çocuğun psikolojisinde belki de ömür boyu geçmeyecek yaralara neden olabilmektedir (Dinleyici ve Dağlı, 2018). Duygusal istismar kişilerin psikolojik işlevselliğini diğer istismar türlerine oranla daha uzun süre etkilemektedir. Duygusal yönden istismara uğramış çocuklarda hem dışı vurum hem de içe atım sorunları görülmektedir (Mullen, Martin, Anderson, Romans, ve Herbison, 1996). Buna ek olarak duygusal istismar; mağdurların sosyal ilişkilerinde bozulma, özgüvenlerinde azalma gibi birçok psikiyatrik soruna yol açabilmektedir (MEBD, 2001). Ayrıca duygusal istismar mağduru çocuklarda sosyal kaygı ve sosyal fobi görülme oranı diğer çocuklara göre daha yüksektir (Sneddon, 2003). Duygusal istismar mağduru çocuk psikolojik açıdan olduğu kadar zihinsel gelişim açısından da olumsuz yönde etkilenmektedir. Gelişimsel açıdan bir problemi olmayan çocuklar da duygusal açıdan istismara uğrarlar ise dikkat eksikliği ve öğrenme güçlüğü yaşayabilmektedir. Bu durum çocukların kişiliğinde, akademik hayatında istenmeyen sonuçlara neden olabilmektedir (Karanis, 2016). Bu duruma ek olarak duygusal istismara uğramış olan çocuğun davranışlarında aşırıcılık da gözlemlenebilmektedir. Örneğin aşırı talepkar, aşırı şikâyetçi veya aşırı pasif olabilmektedir (Öztürk, 2007). Mullen vd. (1996) gerçekleştirdikleri çalışmada fiziksel istismar mağduru olmanın intihar girişimi oranını 5 kat arttırdığını diğer taraftan ise duygusal istismar mağduru olmanın intihar girişimi oranını 12 kat arttırdığını bulmuştur. Ayrıca duygusal istismara uğramış olma oranının intihara teşebbüs edenlerde genel nüfusa göre daha yüksek olduğu bilinmektedir (Kütük ve Bilaç, 2017). Bu veriler intihar girişimi açısından duygusal istismarın fiziksel istismardan daha tehlikeli olduğunu ortaya koymaktadır. Buradan yola çıkarak çocukluk çağında yaşanan duygusal istismarın intiharın önemli bir yordayıcısı olduğu söylenebilir (Kütük ve Bilaç, 2017). Madde bağımlılığı ile duygusal istismar arasında da bir ilişki vardır. Örneğin, Evren, Ustunsoy, ve Cakmak (2003) gerçekleştirdikleri çalışmalarında madde bağımlısı olan bireyler içerisinde duygusal istismara uğrayanların oranının genel nüfusa göre daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

4.2. Fiziksel Sonuçlar

Duygusal istismarın çocuğun gelişimine olan etkisi maalesef yalnızca psikolojik boyutta kalmamaktadır. Konu ile ilgili yapılan bir araştırmada duygusal istismar mağduru bireylerin beyin hacimlerinin küçüldüğü bulgulanmıştır (H. Hart ve Rubia, 2012). Ayrıca duygusal istismara maruz kalmanın çocuklarda uyku ve yeme bozuklukları, hafıza sorunları, enürezis (altını ıslatma) ve parmak emme gibi gerileme davranışlarının görülmesi gibi birçok sorunlu davranışa neden olduğu ortaya konulmuştur (Tektimur, 2022). Duygusal istismar mağduru çocuk yaşamının ilerleyen dönemlerinde kendi de bir istismarcı olabilmektedir. Ayrıca kendine ve çevresine fiziksel olarak zarar verme ihtimali de artmaktadır. Duygusal istismarın çocuk üzerindeki en önemli fiziksel sonucunun çocuğun yeterli beslenmesine rağmen fiziksel gelişiminde gerileme görülmesi olabilir (Egeland, 2009). Yetişkin kadınlarla birlikte yürütülen bir çalışmada duygusal istismara maruz kalmak ile sağlıklı beslenme davranışı gösterme arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır (Hepgul vd., 2012). Gonzalez vd. (2012) de duygusal istismarın bireylerde kalp rahatsızlıklarına, Danese vd. (2008) ise kronikleşmiş ağrılara sebebiyet verdiğini bulmuşlardır. Ayrıca duygusal istismarın fiziksel sağlıkla ilgili sonuçlarını araştıran çalışmalarda duygusal istismarın obezite, Tip II diyabet (Shonkoff vd., 2012), kardiyovasküler hastalıklar ve migren ile ilişkili olabileceği bulunmuştur (Van der Kolk, 2003).

4.3. Gelişimsel Sonuçlar

Duygusal istismar olarak tanımlanan eylemlerin çocuğun duygusal ve sosyal gelişimini tehdit etme olasılığı yüksektir (Ertaş, 2020). Ebeveynleri ile arasında sağlıklı bir iletişim olan çocukların beyinleri de bu iletişime paralel olarak sağlıklı bir gelişim göstermektedir. Aksine çocukluk döneminde istismara uğramış çocukların beyinlerinde bazı bölümlerin hasara uğradığı ve bunun sonucunda da çocukların sorumluluk alma becerilerinin olumsuz etkilendiği bulgulanmıştır (Dinleyici ve Dağlı, 2018). Ailesi tarafından olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalan çocuklar ailelerine karşı kızgınlık hissedip saldırgan davranışlarda bulunabilmektedir. Bunun sonucu olarak mağdur çocuklar dış dünyayı olduğundan daha tehlikeli olarak algılayıp başına gelen her sorunu gördüğünden daha

büyük bir sorun olarak düşünebilmektedir. Bu durum da doğal olarak çocuğun yetersiz ve değersiz olduğunu hissetmesine yol açıp sorunları aşabilme becerisini olumsuz etkilemektedir (Cansız, 2021). Bulut ve Karaman (2018) da duygusal istismarın sonuçlarına dair gerçekleştirdikleri çalışmalarında duygusal istismar ile psikomatik belirtiler arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamışlardır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bugünün çocuklarının yarının toplumunu oluşturduğu düşünülmemektedir. Bu düşünce doğru olmasına rağmen eksik bir bakış açısını içermektedir. Çünkü bugünün çocukları hali hazırda bugünün toplumunun da önemli bir parçasıdır. Bu yüzden çocukların duygusal istismardan korunabilmesi bireysel olduğu kadar toplumsal da bir meseledir (Çavuş Bekçe ve Çalış, 2021). Bu istismar türünün çocuğun kendini en güvende hissetmesi gereken yer olan aile ortamında gerçekleşmesi çocuğun yaşadığı travmayı derinleştirmekte ve aşılması zor bir hale getirmektedir (Ertaş, 2021). Bu istismar türünün genellikle çocuğa bakmakla yükümlü olan kişiler tarafından gerçekleştiriliyor olması istismarın tekrarlanabilme ihtimalini de arttırmaktadır (Derelioğlu, 2018). Bu yüzden duygusal istismar mağduru çocuğa uygulanan müdahalenin sonrasındaki izleme evresi çocuğun tekrardan örselenmesini önleme konusunda büyük bir önem arz etmektedir.

Duygusal istismarın ilaçlı bir tedavisi yoktur. Sadece duygusal istismar sonucu ortaya çıkan bazı psikiyatrik rahatsızlıkların ilaçlı tedavisi mümkün olabilir (Dinleyici ve Dağlı, 2018). Bir çocuğun duygusal istismar mağduru olması yaşamının geri kalanında istismarın faili olma ihtimalini arttırmaktadır (Öztürk, 2007). Bu durum da duygusal istismarın bir döngü haline gelmesine sebep olmaktadır. Bu yüzden duygusal istismara yönelik müdahaledeki en temel hedeflerden biri mağdurların ilerideki yaşamlarında istismarcı olmasının önüne geçilerek bu döngüyü kırmaktır. Sonuç olarak duygusal istismar bireysel boyutta çocuğun sağlığını biyopsikososyal yönden olumsuz etkileyen bir istismar türüdür. Toplumsal boyutta ise özgüveni ve psikolojik işlevselliği düşük, duygusal yönden örselenmiş bir toplumun oluşmasına neden olmaktadır. Her yönden sağlıklı bireylerin ve sağlıklı bir toplumun oluşabilmesi için çocuğa yönelik duygusal istismarın önüne geçilmesi gerekmektedir.

ÖNERİLER

Çocuğa yönelik duygusal istismarı önleme çalışmaları sadece risk grubundaki çocuklar ve aileleri ile sınırlı kalmamalı toplumun geneline kapsamalıdır. Duygusal istismar vakalarına yönelik en etkili müdahale yaklaşımı istismar gerçekleşmeden önlemektir. Bu istismar türünü önlemenin ilk adımının duygusal istismarı ve sonuçlarını tanımak olduğu söylenebilir. Bilimsel alanda bu konuda yapılan çalışmaların az sayıda olduğu da göz önünde bulundurulduğunda duygusal istismarı konu alan bilimsel çalışmaların artmasının duygusal istismarı önleme çalışmaları için uygun zemini hazırlayacağı söylenebilir. Duygusal istismarın bilinirliği az olduğu için halkın duygusal istismar hakkındaki farkındalığının artırılması amacıyla kamu ve sivil toplum kuruluşları birlikte veya ayrı ayrı çalışmalar yürütebilir. Ayrıca duygusal istismar diğer istismar türlerinin neredeyse tamamına eşlik ettiği için herhangi bir istismar türüne maruz kalmış çocukla karşılaşma ihtimali yüksek olan öğretmen, doktor, hemşire, polis, jandarma, psikolog, psikolojik danışman, çocuk gelişim uzmanı ve sosyal hizmet uzmanı gibi meslek çalışanlarının duygusal istismarın tanı ve tedavisi hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Duygusal istismar mağduruna yönelik müdahalede hedef mağdur çocuğun duygusal açıdan yaşadığı örselenmenin etkisini en aza indirmek olmalıdır. Her çocuk biricik olduğu için müdahale süreci de çocuğa özel olmalıdır. Duygusal istismarı fark edebilmeyi zorlaştıran faktörlerden de biri olan istismarın genellikle aile içinde yaşanıyor olması müdahale sürecinde de gözden kaçırılmamalıdır. Aileler de muhakkak müdahale sürecinin bir parçası olmalıdır. Çünkü istismarcı, aile içinden bir birey olmasa bile ortada istismara uğramış bir çocuk varsa bu istismarın önüne geçebilecek önlemleri yeteri kadar alamadığı için ailenin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getiremediği söylenebilir.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Akkan, A., ve Ferhat, İ. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Bayhan, P. (1998). Çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 8, 24-30.
- Bilir, S., Ari Dönmez, N., ve Güneysu, S. (1991). 4-12 yaşları arasında 16.000 çocukta örselenme durumları ile ilgili bir inceleme, *Çocuk İstismarı ve İhmali*, Ankara. *ILO*, 45-54.
- Bulut, S., ve Karaman, H. B. (2018). Engelli bireylerin cinsel, fiziksel ve duygusal istismarı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(2), 277-301.
- Çavuş, F., ve Çalış, N. (2021). İhmal ve istismarı önlemeye yönelik çocuk koruma politikalarında uzmanlaşmış koruyucu aile modelinin yeri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(4), 1565-1586.
- Cansız, E. (2021). 3-6 Yaş arası çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile ebeveyn öz yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Cicchetti, D. (1993). Defining child maltreatment: The interface between policy and research. In *Child abuse, child development, and social policy*: Ablex.
- Cirit, C. (2015). *Aile sağlığı merkezlerinde çalışan sağlık profesyonellerinin çocuk istismarı ve ihmeline yönelik farkındalıkları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Danese, A., Moffitt, T. E., Pariante, C. M., Ambler, A., Poulton, R., ve Caspi, A. (2008). Elevated inflammation levels in depressed adults with a history of childhood maltreatment. *Archives of general psychiatry*, 65(4), 409-415.
- Derelioğlu, K. M. (2018). *Fiziksel ve duygusal istismar mağduru olan ve olmayan çocukların sosyal destek algılamaları ve bağlanma stillerinin karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Dinleyici, M., ve Dağlı, F. Ş. (2018). Evaluation of quality of life of healthy siblings of children with chronic disease. *Turkish Archives of Pediatrics/Türk Pediatri Arşivi*, 53(4), 205.
- Doruk, S. K. (2011). 0-14 Yaş çocuğu olan annelerin çocuklarına yönelik fiziksel ve duygusal istismar/ihmal durumu. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Egeland, B. (2009). Taking stock: childhood emotional maltreatment and developmental psychopathology.
- Erkman, F. (1991). Çocukların duygusal ezimi. *Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocukların Kötü Muameleden Korunması*, 1, 163-170.
- Ertaş, İ. N. (2020). *Tipik ve Atipik Gelişim Gösteren Okul Öncesi Çocukların Duygusal İstismar Potansiyelinin Ebeveyn Stresi ve Çocuk Mizacı Bağlamında İncelenmesi*.
- Evinç, Ş. G. (2011). Associated factors of child maltreatment and its consequences among children diagnosed with and without adhd: a comparative study-when telling is not enough.
- Evren, C., Ustunsoy, S., ve Cakmak, D. (2003). Dissociative symptoms among alcohol and substance dependents and its relationships with childhood trauma history, depression, anxiety, and alcohol/substance use. *Anatol J Psychiatry*, 4, 30-37.
- Garbarino, J. (1978). The elusive "crime" of emotional abuse. *Child abuse ve neglect*, 2(2), 89-99.
- Garbarino, J., Eckenrode, J., ve Barry, F. D. (1997). *Understanding abusive families: An ecological approach to theory and practice*: Jossey-Bass San Francisco.
- Gemalmaz, M. S. (2002). *Çocuk ve genç haklarına ilişkin ulusalüstü belgeler: Bölgesel sistemler*: İstanbul Barosu.
- Glaser, D. (2011). How to deal with emotional abuse and neglect—Further development of a conceptual framework (FRAMEA). *Child abuse ve neglect*, 35(10), 866-875.
- Gonzalez, A., Boyle, M. H., Kyu, H. H., Georgiades, K., Duncan, L., ve MacMillan, H. L. (2012). Childhood and family influences on depression, chronic physical conditions, and their comorbidity: findings from the Ontario Child Health Study. *Journal of psychiatric research*, 46(11), 1475-1482.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., ve Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3), 128-134.

- Hart, H., ve Rubia, K. (2012). Neuroimaging of child abuse: a critical review. *Frontiers in human neuroscience*, 6, 52.
- Hart, S. N., ve Brassard, M. R. (1987). A major threat to children's mental health: Psychological maltreatment. *American psychologist*, 42(2), 160.
- Hart, S. N., ve Brassard, M. R. (1991). Psychological maltreatment: Progress achieved. *Development and Psychopathology*, 3(1), 61-70.
- Hart, S. N., Brassard, M. R., Binggeli, N. J., ve Davidson, H. A. (2002). Psychological maltreatment.
- Harvey, A., Garcia-Moreno, C., ve Butchart, A. (2007). Primary prevention of intimate partner violence and sexual violence: Background paper for WHO expert meeting May 2-3, 2007. *Geneva: World Health Organization, Department of Violence and Injury Prevention and Disability*, 2.
- Hepgul, N., Pariante, C. M., Dipasquale, S., DiForti, M., Taylor, H., Marques, T. R., . . . Mondelli, V. (2012). Childhood maltreatment is associated with increased body mass index and increased C-reactive protein levels in first-episode psychosis patients. *Psychological medicine*, 42(9), 1893-1901.
- Iwaniec, D., Larkin, E., ve Higgins, S. (2006). Research review: Risk and resilience in cases of emotional abuse. *Child ve Family Social Work*, 11(1), 73-82.
- Kara, B., Biçer, Ü., ve Gökalp, A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47(2), 140-151.
- Karanis, A. (2016). *Üniversite öğrencilerinde algılanan duygusal istismar düzeyleri ile atılganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Kars, Ö. (1996). *Çocuk istismarı: Nedenleri ve sonuçları*: Ö. Kars.
- Kavas, G. (2021). *Çocuklukta algılanan ebeveyn tutumları ile yetişkinlikte algılanan duygusal istismarın aleksitimi ile ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul.
- Köknel, Ö. (2001). *Kimliğini arayan gençliğimiz*: Altın Kitaplar.
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., ve Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health. *The lancet*, 360(9339), 1083-1088.
- Kütük, M. Ö., ve Bilaç, Ö. (2017). Çocuklarda ve adölesanlarda duygusal istismar ve ihmal. *Türkiye Klinikleri*, 3(3), 181-187.
- MEBD. (2001). Sayı 151. *Temmuz, Ağustos, Eylül*.
- Mullen, P. E., Martin, J. L., Anderson, J. C., Romans, S. E., ve Herbison, G. P. (1996). The long-term impact of the physical, emotional, and sexual abuse of children: A community study. *Child abuse ve neglect*, 20(1), 7-21.
- O'Hagan, K. (2006). *EBOOK: Identifying Emotional and Psychological Abuse: A Guide for Childcare Professionals*: McGraw-Hill Education (UK).
- Oral, R., Can, D., Kaplan, S., Polat, S., Ates, N., Cetin, G., . . . Tepeli, N. (2001). Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child abuse ve neglect*, 25(2), 279-290.
- Öztürk, S. (2007). *Çocuklarda Duygusal İstismar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Parke, R. D., ve Collmer, C. W. (1975). Child abuse: An interdisciplinary analysis.
- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı*: Seçkin.
- Runyan, D., Wattam, C., Ikeda, R., Hassan, F., ve Ramiro, L. (2002). Child Abuse and Neglect by Parents and Other Caregivers (From World Report on Violence and Health, P 57-86, 2002, Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, et al., eds.—See NCJ-197425). *Geneva: World Health Organization*.
- Shepard, M. F., ve Campbell, J. A. (1992). The Abusive Behavior Inventory: A measure of psychological and physical abuse. *Journal of interpersonal violence*, 7(3), 291-305.
- Shonkoff, J. P., Garner, A. S., Child, C. o. P. A. o., Family Health, C. o. E. C., Adoption,, Dependent Care, Developmental, S. o., . . . Wood, D. L. (2012). The lifelong effects of early childhood adversity and toxic stress. *Pediatrics*, 129(1), e232-e246.

- Sneddon, H. (2003). The effects of maltreatment on children's health and well-being. *Child Care in Practice*, 9(3), 236-249.
- Tektimur, E. (2022). *4-6 Yaş aralığındaki çocukların sosyal becerileri ile annelerinin duygusal istismar potansiyelleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Thornberry, T. P., Henry, K. L., Smith, C. A., Ireland, T. O., Greenman, S. J., ve Lee, R. D. (2013). Breaking the cycle of maltreatment: The role of safe, stable, and nurturing relationships. *Journal of Adolescent Health*, 53(4), S25-S31.
- Topçu, S. (1997). *Çocuk ve gençlerin cinsel istismarı: ensest ve pedofili*: Doruk yayıncılık.
- Trickett, P. K., Mennen, F. E., Kim, K., ve Sang, J. (2009). Emotional abuse in a sample of multiply maltreated, urban young adolescents: Issues of definition and identification. *Child abuse ve neglect*, 33(1), 27-35.
- Van der Kolk, B. A. (2003). The neurobiology of childhood trauma and abuse. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 12(2), 293-317.
- Veltkamp, L. J., ve Miller, T. W. (1994). *Clinical handbook of child abuse and neglect*. International Universities Press, Inc.
- Wilson, S. L., Kuebli, J. E., ve Hughes, H. M. (2005). Patterns of maternal behavior among neglectful families: implications for research and intervention. *Child abuse ve neglect*, 29(9), 985-1001.
- Wolock, I., ve Magura, S. (1996). Parental substance abuse as a predictor of child maltreatment re-reports. *Child abuse ve neglect*, 20(12), 1183-1193.
- Yavuzer, H. (2003). Ana Baba ve Çocuk Ailede Çocuk Eğitimi. 16. *Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul*.
- Yücel, M. (2016). Adli sosyal hizmet anlayışında gerçekçi yaklaşım. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 3715-3734.